कर्करोगाचे निदान कसे केले जाते: चाचण्या आणि बायोप्सी

कर्करोगाचे निदान करू शकणारी एकच चाचणी नाही. डॉक्टर तुमचा इतिहास विचारू शकतात, शारीरिक तपासणी करू शकतात, आणि प्रयोगशाळेतील चाचण्या, इमेजिंग स्कॅन किंवा बायोप्सी सुचवू शकतात. बायोप्सी—सूक्ष्मदर्शकाखाली पाहण्यासाठी ऊतीचा नमुना काढणे—हा अनेकदा तुम्हाला कर्करोग आहे की नाही हे निश्चितपणे सांगण्याचा एकमेव मार्ग असतो.

हे पान कर्करोगासाठी तपासणी होत असलेल्या प्रत्येकासाठी आहे. डॉक्टर वापरत असलेल्या प्रयोगशाळेतील चाचण्या, स्कॅन आणि बायोप्सी, आणि निदानानंतर काय होते, हे यात समजावून सांगितले आहे.

सोपी माहिती

तुम्हाला एखादे लक्षण असू शकते, किंवा स्क्रीनिंग चाचणीचा निकाल कर्करोगाकडे इशारा करू शकतो. मग तुमचे डॉक्टर हे शोधण्याचा प्रयत्न करतील की कर्करोग हे कारण आहे की काहीतरी वेगळे. कर्करोगाचे निदान करू शकणारी एकच चाचणी नाही.

म्हणून तुमचे डॉक्टर तुमचा वैयक्तिक आणि कौटुंबिक वैद्यकीय इतिहास विचारून आणि शारीरिक तपासणी करून सुरुवात करू शकतात. ते प्रयोगशाळेतील चाचण्या, इमेजिंग चाचण्या (स्कॅन), किंवा इतर चाचण्या आणि प्रक्रिया सुचवू शकतात. तुम्हाला बायोप्सीचीही गरज भासू शकते. तुम्हाला कर्करोग आहे की नाही हे निश्चितपणे सांगण्याचा तो अनेकदा एकमेव मार्ग असतो.

कोणतीही एकच चाचणी कर्करोग सिद्ध करत नाही — डॉक्टर निदानापर्यंत पोहोचण्यासाठी अनेक चाचण्या एकत्र करतात.

चाचणी निकालांचा अर्थ समजून घेणे

प्रयोगशाळेतील चाचण्या, इमेजिंग आणि बायोप्सींचे निकाल अनेकदा तुमच्या डॉक्टरांशी चर्चा होण्याआधीच तुमच्या पेशंट पोर्टलवर पोस्ट केले जातात. चिंता वाटणे आणि निकाल लगेच काय आहेत व त्यांचा अर्थ काय हे जाणून घ्यायची इच्छा असणे स्वाभाविक आहे. पण तुमच्या सर्व चाचण्यांचे निकाल आणि त्यांचा तुमच्यासाठी अर्थ काय आहे हे समजावून सांगण्यासाठी तुमचे डॉक्टर सर्वोत्तम व्यक्ती आहेत.

प्रयोगशाळेतील चाचण्या

तुमच्या शरीरातील काही पदार्थांची जास्त किंवा कमी पातळी कर्करोगाचे लक्षण असू शकते. त्यामुळे तुमचे रक्त, मूत्र आणि इतर शारीरिक द्रव यांच्या प्रयोगशाळेतील चाचण्या डॉक्टरांना निदान करण्यास मदत करू शकतात. मात्र, असामान्य प्रयोगशाळेतील निकाल हे कर्करोगाचे निश्चित लक्षण नसते. प्रयोगशाळेतील निकाल इतर चाचण्यांच्या, जसे की बायोप्सी आणि इमेजिंगच्या, निकालांसोबत वापरले जातात.

निरोगी व्यक्तींसाठी प्रयोगशाळेतील निकाल व्यक्तीनुसार वेगळे असतात. तुमचेच निकालही दिवसागणिक बदलू शकतात. यामुळे, निकाल अनेकदा खालच्या आणि वरच्या मर्यादा असलेल्या श्रेणीत नोंदवले जातात. अनेक चाचण्यांसाठी, तुम्हाला कर्करोग असतानाही सामान्य निकाल येऊ शकतो. तसेच तुम्ही निरोगी असतानाही निकाल सामान्य श्रेणीबाहेर येऊ शकतो. म्हणूनच केवळ प्रयोगशाळेतील चाचण्या तुम्हाला कर्करोग आहे की नाही हे निश्चितपणे सांगू शकत नाहीत.

कर्करोगाचे निदान करण्यास मदत करणाऱ्या काही सामान्य प्रयोगशाळेतील चाचण्यांमध्ये हे समाविष्ट आहे:

- **रक्त रसायन चाचणी (Blood chemistry test)** — अवयव आणि ऊतींद्वारे रक्तात सोडलेल्या काही पदार्थांचे मोजमाप करते. तुमचे मूत्रपिंड, यकृत आणि इतर अवयव किती चांगले काम करत आहेत हे दर्शवते.
- **संपूर्ण रक्त गणना (Complete blood count, CBC)** — लाल रक्तपेशी, पांढऱ्या रक्तपेशी आणि प्लेटलेट्सची संख्या, तसेच इतर तपशील मोजते. काही कर्करोगांचे, विशेषतः ल्युकेमियाचे, निदान करण्यास मदत करू शकते.
- **सायटोजेनेटिक विश्लेषण (Cytogenetic analysis)** — गुणसूत्रांमधील (chromosomes) बदल शोधते, जे काही कर्करोगांचे लक्षण असू शकतात.
- **इम्युनोफेनोटायपिंग (Immunophenotyping)** — पेशी ओळखण्यासाठी अँटीबॉडीज वापरते. ल्युकेमिया आणि लिम्फोमासारख्या रक्ताच्या कर्करोगांचे निदान आणि निरीक्षण करण्यास मदत करते.
- **लिक्विड बायोप्सी (Liquid biopsy)** — रक्तातील कर्करोग पेशी किंवा ट्युमर DNA चे तुकडे शोधणारी रक्त चाचणी.
- **स्पुटम सायटोलॉजी (Sputum cytology)** — फुप्फुसातून खोकल्याद्वारे बाहेर आलेल्या कफातील असामान्य पेशी शोधते. फुप्फुसाच्या कर्करोगाचे निदान करण्यास मदत करू शकते.
- **ट्युमर मार्कर चाचण्या (Tumor marker tests)** — कर्करोगाच्या पेशींनी, किंवा कर्करोगाला प्रतिसाद म्हणून शरीराने तयार केलेल्या पदार्थांचे मोजमाप करतात.
- **मूत्र विश्लेषण (Urinalysis)** आणि **मूत्र सायटोलॉजी (urine cytology)** — मूत्र आणि त्यातील पेशींची तपासणी करतात. मूत्रपिंड आणि मूत्राशयाच्या कर्करोगांचे निदान करण्यास मदत करू शकतात.

इमेजिंग चाचण्या

इमेजिंग चाचण्या तुमच्या शरीरातील भागांची चित्रे तयार करतात. ट्युमर आहे की नाही हे डॉक्टरांना पाहण्यास मदत होते. ही चित्रे अनेक प्रकारे तयार केली जाऊ शकतात:

- **CT स्कॅन** — विविध कोनांतून चित्रांची मालिका काढण्यासाठी संगणकाशी जोडलेल्या एक्स-रे यंत्राचा वापर करते, ज्यातून तपशीलवार त्रिमितीय (3-D) प्रतिमा तयार होतात. कधी कधी काही भाग ठळक करण्यासाठी डाय (कॉन्ट्रास्ट पदार्थ) वापरला जातो.
- **MRI** — शरीराचे स्तर-स्तरातील चित्रे काढण्यासाठी शक्तिशाली चुंबक आणि रेडिओ लहरी वापरते. एक विशेष डाय ट्युमर अधिक उजळ दिसण्यास मदत करू शकतो.
- **न्यूक्लियर स्कॅन (Nuclear scan)** — काही हाडे किंवा अवयवांमध्ये जमा होणाऱ्या किरणोत्सर्गी पदार्थाच्या (ट्रेसर) थोड्या प्रमाणाचा वापर करते. त्यानंतर एक स्कॅनर ते शोधतो.
- **हाड स्कॅन (Bone scan)** — हाडांमधील असामान्य भाग तपासणारा एक प्रकारचा न्यूक्लियर स्कॅन. जिथे तो पदार्थ जमा होतो त्या भागांना "हॉट स्पॉट्स" म्हणतात.
- **PET स्कॅन** — ग्लुकोज कुठे शोषले जाते हे दर्शवणारा एक प्रकारचा न्यूक्लियर स्कॅन. कर्करोगाच्या पेशी बहुधा जास्त ग्लुकोज शोषून घेतात, त्यामुळे ही चित्रे कर्करोग शोधण्यास मदत करू शकतात.
- **अल्ट्रासाऊंड (Ultrasound)** — ऊतींवरून परावर्तित होणाऱ्या उच्च-ऊर्जा ध्वनी लहरींचा वापर करून चित्रे (सोनोग्राम) तयार करते.
- **एक्स-रे** — तुमच्या शरीराच्या आतील चित्रे तयार करण्यासाठी कमी प्रमाणातील किरणोत्सर्गाचा वापर करतात.

बायोप्सी

बहुतांश प्रकरणांमध्ये, तुम्हाला कर्करोग आहे याची खात्री करण्यासाठी डॉक्टरांना बायोप्सी करावी लागते. बायोप्सी ही एक प्रक्रिया आहे ज्यात डॉक्टर असामान्य ऊतीचा नमुना काढतात. पॅथॉलॉजिस्ट सूक्ष्मदर्शकाखाली ऊती पाहतात आणि पेशींवर इतर चाचण्याही

करतात. त्यानंतर ते निष्कर्ष पॅथॉलॉजी अहवालात लिहितात, ज्यात तुमच्या निदानाबद्दलचे तपशील असतात. ही माहिती कोणते उपचार पर्याय तुमच्यासाठी काम करू शकतात हे दर्शवण्यासही मदत करू शकते.

बायोप्सीचा नमुना अनेक प्रकारे घेतला जाऊ शकतो:

- **सुईने** — डॉक्टर सुई वापरून ऊती किंवा द्रव बाहेर काढतात. हे अस्थिमज्जा ऍस्पिरेशन, स्पायनल टॅप आणि काही स्तन, प्रोस्टेट आणि यकृताच्या बायोप्सींसाठी वापरले जाते.
- **एंडोस्कोपीद्वारे** — डॉक्टर एंडोस्कोप नावाची पातळ, प्रकाश असलेली नळी तोंड किंवा गुदद्वारासारख्या शरीराच्या नैसर्गिक मार्गातून आत घालतात आणि त्यातून ऊती काढतात. उदाहरणांमध्ये कोलोनोस्कोपी (मोठे आतडे आणि गुदाशय) आणि ब्रॉन्कोस्कोपी (वायुमार्ग आणि फुप्फुसे) यांचा समावेश आहे.
- **शस्त्रक्रियेद्वारे** — शस्त्रक्रियेदरम्यान सर्जन असामान्य पेशी काढून टाकतात. एक्सिजनल बायोप्सीमध्ये, संपूर्ण असामान्य भाग काढला जातो, बहुतेकदा त्याभोवतीच्या काही सामान्य ऊतीसहित. इन्सिजनल बायोप्सीमध्ये, असामान्य भागाचा फक्त काही भाग काढला जातो.

काही बायोप्सींसाठी शामक औषध (जे तुम्हाला आराम करण्यास किंवा झोपण्यास मदत करते) किंवा भूल (जी तुम्हाला वेदना जाणवण्यापासून रोखते) लागू शकते. भूल स्थानिक (एक लहान भाग), प्रादेशिक (हात किंवा पाय यांसारखा शरीराचा एक भाग), किंवा सर्वांगीण (संवेदना आणि जाणीव पूर्णपणे नाहीशी होणे, जणू गाढ झोप) असू शकते.

कर्करोगाच्या निदानानंतर

जर बायोप्सी आणि इतर चाचण्यांमध्ये तुम्हाला कर्करोग असल्याचे दिसले, तर तुमच्या डॉक्टरांना उपचार आखण्यात मदत करण्यासाठी आणखी चाचण्या होऊ शकतात. उदाहरणार्थ, कर्करोग पसरला आहे का आणि किती दूर पसरला आहे हे शोधण्यासाठी तुमचे डॉक्टर इतर चाचण्या करू शकतात. तुमच्या कर्करोगाचा टप्पा (stage) जाणून घेण्यासाठी ही माहिती महत्त्वाची आहे.

काही कर्करोगांसाठी, इतर अभ्यास ट्युमरचा ग्रेड (grade) शोधतात, म्हणजे पेशी किती असामान्य दिसतात हे. इतर तुम्ही कोणत्या जोखीम गटात येता हे जाणून घेण्यासाठी ट्युमर मार्कर्सचा अभ्यास करतात. तुमच्या ट्युमरची इतर ट्युमर मार्कर्स किंवा बायोमार्कर्ससाठीही चाचणी होऊ शकते. सर्वोत्तम उपचार ठरवण्यासाठी ही सर्व माहिती महत्त्वाची आहे.

कर्करोगाचे निदान सहसा आणखी चाचण्यांची सुरुवात असते — प्रत्येक पायरी टीमला उपचार तुमच्यानुसार तयार करण्यास मदत करते.

लवकर मदत कधी घ्यावी

बायोप्सी ही एक प्रक्रिया आहे, आणि काहींसाठी शामक औषध लागते, त्यामुळे नंतर होणारे कोणते बदल थांबून राहू नयेत हे जाणून घेणे उपयुक्त ठरते.

- **911 ला कॉल करा किंवा आपत्कालीन विभागात जा जर:** तुम्हाला श्वास घेण्यास त्रास होत असेल, छातीत दुखत असेल, किंवा एखाद्या प्रक्रियेसाठी शामक औषध घेतलेल्या व्यक्तीला तुम्ही जागे करू शकत नसाल. स्वतः गाडी चालवत जाऊ नका.
- **ताबडतोब तुमच्या काळजी टीमला कॉल करा जर:** बायोप्सीच्या जागेवर सुमारे दहा मिनिटे घट्ट दाब दिल्यानंतरही रक्तस्राव थांबत नसेल, किंवा त्या जागेतून घट्ट तपकिरी, हिरवा किंवा पिवळा द्रव झिरपत असेल.
- **ताबडतोब तुमच्या काळजी टीमला कॉल करा जर:** बायोप्सीनंतर तुमचे तापमान 100.4°F (38°C) किंवा त्याहून जास्त झाले. जर तुम्ही आधीच केमोथेरपी सुरू केली असेल, तर हेच तापमान वैद्यकीय आणीबाणी आहे (CDC (cdc.gov/cancer-preventing-infections/patients/fever.html)): वेळ कोणतीही असो, लगेच तुमच्या कर्करोग टीमला फोन करा, आणि जर तुम्हाला लवकर संपर्क साधता आला नाही, तर आपत्कालीन विभागात जा आणि पोहोचताच त्यांना सांगा की तुम्ही केमोथेरपी घेत आहात.

- **एक-दोन दिवसांत तुमच्या काळजी टीमला कॉल करा जर:** बायोप्सीचा भाग कमी होण्याऐवजी अधिक लाल, सुजलेला किंवा वेदनादायक होत असेल.

स्रोत

- National Cancer Institute. *Tests and Procedures Used to Diagnose Cancer.* https://www.cancer.gov/about-cancer/diagnosis-staging/diagnosis (cancer.gov/about-cancer/diagnosis-staging/diagnosis)
- CDC. *Watch Out for Fever.* https://www.cdc.gov/cancer-preventing-infections/patients/fever.html (cdc.gov/cancer-preventing-infections/patients/fever.html)
- MedlinePlus. *Skin lesion biopsy.* https://medlineplus.gov/ency/article/003840.htm (medlineplus.gov/ency/article/003840.htm)
- National Cancer Institute. *Infection and Neutropenia during Cancer Treatment.* https://www.cancer.gov/about-cancer/treatment/side-effects/infection (cancer.gov/about-cancer/treatment/side-effects/infection)

विश्वसनीय स्रोतावर आधारित

हा National Cancer Institute वर आधारित शैक्षणिक माहितीचा सोप्या भाषेतील अनुवाद आहे. संपूर्ण आणि अद्ययावत माहितीसाठी कृपया मूळ स्रोत वाचा. केवळ शैक्षणिक माहिती — वैद्यकीय सल्ला नाही. नेहमी तुमच्या स्वतःच्या काळजी टीमशी बोला.

National Cancer Institute: cancer.gov/about-cancer/diagnosis-staging/diagnosis

अद्यतनित: 2026-09-29

तुम्हाला मोफत दुभाषी मिळण्याचा अधिकार आहे. अमेरिकेतील (युनायटेड स्टेट्स) ज्या रुग्णालयांना आणि दवाखान्यांना फेडरल निधी मिळतो, त्यांनी तुम्हाला कोणताही खर्च न घेता पात्र दुभाषी उपलब्ध करून देणे बंधनकारक आहे. तुम्ही स्वागतकक्षात किंवा तुमच्या भेटीपूर्वी दुभाष्याची मागणी करू शकता. तुमच्यासाठी भाषांतर करण्यासाठी कुटुंबातील सदस्य किंवा मुलाला सोबत आणण्याची गरज नाही.

ऑनलाइन: cancerexplained.org/languages/mr/cancer-diagnosis

cancerexplained.org वरील इंग्रजी लेखातून अनुवादित. स्रोताशी पडताळलेली आवृत्ती इंग्रजी आवृत्ती आहे.

Educational information only, not medical advice. An AI-assisted editorial system helped prepare this page. No named medical reviewer has reviewed it unless one is listed.

कोणताही बदल न करता मोफत छापू, प्रत काढू आणि शेअर करू शकता. परवानगीची आवश्यकता नाही. कृपया वैद्यकीय मजकुरात बदल करू नका. संदर्भ: cancerexplained.org. शैक्षणिक माहिती, वैद्यकीय सल्ला नाही.